

³³ ЦДАВО. - Ф. 14. - Оп. 1. - Спр. 667. - Арк. 28-зв.

³⁴ Насонова О. До огляду Єдиного Державного Архівного Фонду УСРР // Архівна справа. - 1929. - Кн. 11. - С. 28-29.

³⁵ ЦДАВО. - Ф. 14. - Оп. 1. - Спр. 526. - Арк. 36, 49, 51, 53, 59, 61, 87-88.

³⁶ Крутоярєнко Т. До питання про розбір і описання архівних матеріалів зрощених діловодств установ 1918-1919 рр. // Радянський архів. - 1931. - Кн. 1. - С. 42-49; Бужинський М. До питання про вміщення справи до річної групи закінчення її // Радянський архів. - 1931. - Кн. 2(17). - С. 48-51; Шабатін І. Ще про описування «багаторічних справ» // Архів Радянської України. - 1932. - № 1-2. - С. 184-186.

³⁷ Білик П. Огляд архівних матеріалів з історії Жовтневої Революції та громадянської війни на Україні // Архівна справа. - 1930. - Кн. 2(13). - С. 22-33.

³⁸ Національний реєстр втрачених та переміщених архівних фондів / Держкомархів України, УНДІАСД. - К., 2007. - Кн. 1. Архівні фонди України, втрачені в період Другої світової війни. - С. 139-164, 274, 656-689, 840, 964-965.

³⁹ Харківська губерньська земська управа. - Ф. 304: справа фонду. - Арк. 12-13.

⁴⁰ Там само. - Арк. 3, 6.

⁴¹ Там само. - Арк. 44-49.

⁴² Олександрівська повітова земська управа. - Ф. 56: справа фонду. - Арк. 9-11, 20, 46.

Лілія Маренець (Кіровоград, Україна)

ЗВІТ ВИКЛАДАЧІВ ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКОГО ЗЕМСЬКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА ПРО 2-Й З'ЇЗД РОСІЙСЬКИХ ДІЯЧІВ З ТЕХНІЧНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У РОСІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ІСТОРИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Архівні джерела дуже часто містять інформацію, яка цінна не тільки для історії, але й для інших теоретичних та практичних дисциплін. Подібна ситуація дозволяє виконувати дослідницькі завдання не тільки з історії, але й з суміжних предметів, наприклад з педагогіки, або з історії освіти. Таким чином, частину важливої інформації загального характеру дослідник може здобути у локальній архівній установі, не виїжджаючи за межі свого регіону.

Прикладом може служити історії реальної освіти у Єлисаветграді. У даному випадку дуже важливими є дані про загальні засади організації реальної освіти у Російській імперії. На жаль більшість документів зосереджена у центральних архівних установах колишнього УСРР, а також у колишніх губерньських центрах колишньої імперії.

Прикладом може служити історія участі делегації Єлисаветградського земського реального училища у 2-му з'їзді російських діячів з технічної та професійної освіти. З'їзд став важливою віхою в історії розвитку реальної та професійної освіти у Російській імперії. Резолюції засідань з'їзду стали важливим поштовхом для подальшого її розвитку. Проте у елисаветградській пресі робота з'їзду висвітлювалася неповно, а повні матеріали з'їзду не збереглися у бібліотечних установах міста.

Виходом стало вивчення документів фонду ЄЗРУ, що зберігається у Державному архіві Кіровоградської області. Згідно документам фонду, у грудні 1895 р. з дозволу імператора Миколи II у Москві був проведений 2-й з'їзд російських діячів з технічної та професійної освіти у Росії. Метою проведення з'їзду оголошувалося: з'ясування сучасного становища і потреб технічної та професійної освіти, та сприяння успіхам цієї освіти через ознайомлення з існуючими вдосконаленнями у прийомах виховання, облаштування шкіл тощо.

Більш ніж за рік до того, 19 жовтня 1894 р., до Єлисаветградського земського реального училища надійшло запрошення. Програма з'їзду передбачалася досить широка. Тому було засновники з'їзду розподілили роботу на 9 секцій: вищих навчальних закладів, реальних училищ, середніх та нижчих технічних училищ, сільськогосподарської освіти, професійних училищ Міністерства шляхів сполучення, мореплавних шкіл, шкільної статистики, шкільної гігієни та фізичних вправ, графічних мистецтв.

До роботи на з'їзді запрошувалися особи, що брали та беруть участь у діяльності будь-якого професійного, технічного, ремісничого, комерційного і т.п. навчального закладу, у якості засновників, попечителів, начальників, інспекторів і викладачів; уповноважені від урядових та громадських установ, які опікуються розповсюдженням технічної та професійної освіти у Росії; також уповноважені від інших установ, що могли б сприяти цілям з'їзду; заводчики та фабриканти, що завідують роботами у майстернях та сторонні особи, які є членами Імператорського Російського технічного товариства, Політехнічного товариства, Товариства з розповсюдженню технічних знань та інших товариств, запрошених до участі у роботі з'їзду, відповідно до заяви; а також особи, що не є членами товариств, могли залучатися до засідань з дозволу Комітету З'їзду. Особи, які хотіли б стати членами з'їзду, і мати право голосу, запрошувалися заздалегідь заявити про це у Комітет, при цьому вони повинні були б дати внесок не менший 5 крб. та сповістити свою адресу. Члени з'їзду могли записатися до будь-якої секції, а також працювати у декількох секціях одночасно¹. Засідання планувалося проводити загальні та спеціальні за секціями, число і порядок засідань планувалося визначити після того.

Учасники заходу мали право отримати усі надруковані праці з'їзду, а також право на безкоштовний вхід до виставки. Комітет також обіцяв за вжити всіх засобів для скорочення витрат учасників події від перебування у Москві та проїзду по залізницях.

Доповіді, а також витяги з них, мали друкуватися у міру надходження їх від авторів і доставлятися тільки тим особам, які вчасно записалися до участі у з'їзді. Попереднє ознайомлення членів з'їзду з доповідями вважалося особливо необхідним через те, що на кожну доповідь керівники події могли виділити не більше 40 хвилин на виступ та не більше 10 хвилин на кожне зауваження. Через прагнення якомога ретельніше підготувати захід, його координатори просили учасників надіслати доповіді на протязі 1894/95 учбового року.

Для наочного ознайомлення членів з'їзду з сучасним станом учбової справи з технічної та професійної освіти, на заході влаштувалася виставка робіт учнів технічних та професійних навчальних закладів, статутів, правил, керівних документів тощо, а також предметів виробництва різних промислових установ, необхідних для потреб таких навчальних закладів.

Комітет оголосив також збір пожертв на покриття витрат з організації з'їзду та виставки, і для утворення особливого фонду для облаштування періодичних з'їздів з технічної та професійної освіти і виставок при них. Пожертви просили адресувати до Комітету на ім'я його голови, Попечителя московського навчального округу графа П.А.Капніста з вказівкою на призначення пожертви. Особи, що пожертвували не менше 100 крб. заносилися до переліку членів-засновників з'їзду. Згідно §8 положення, затвердженого міністром народної освіти, Комітету делегували право просити осіб, що надали особливе сприяння досягненню цілей та улаштуванню з'їзду, прийняти найменування почесних учредителів та членів з'їзду. Підписано було запрошення безпосередньо графом П.Капністом та секретарем Комітету С.Ісаєнковим².

29 листопада 1894 р. директором був отриманий лист №9, також підписаний графом Капністом та секретарем С. Ісаєнковим, з пропозицією відповіді на деякі питання стосовно участі представників ЄЗРУ у з'їзді. Відповіді просили передати у вигляді рефератів або коротких мотивованих думок як від Педради училища, так і окремих осіб. Відповіді просили до 1 березня 1895 р. через те, що на обробку повинен був піти певний час, зважаючи на обсяг приготувань. Комітет ввічливо пропонував директорові самому взяти участь, а також залучити до участі зацікавлених осіб. До листа додавався циркуляр та затверджене Міністром Освіти положення про з'їзди. Відповіді просили адресувати Директорові Московського реального училища³.

21 лютого 1895 р. директор училища відправив відповідь директорові Московського реального училища на лист №9, приклавши до нього у якості експонатів на виставку чотири відомості зі статистичними даними з санітарної гігієни по училищу за 12-річний період і відповіді Педагогічної ради на опитувальний лист, що надійшов разом з листом №9. Питання стосувалися шкільної гігієни а саме режиму дня навчального закладу, лікарняно-санітарного нагляду за учнями, харчування в училищі. Окремо була дана відповідь стосовно плати за навчання, а також щодо кількості випускників училища та учнів. Також у відповідь входила розгорнута реферативна відповідь за предметом геометричного та проекційного креслення, що проходила за секцією графічних мистецтв⁴.

Після закінчення з'їзду викладачами училища була представлена директору доповідь про роботу з'їзду. Викладач В. Архіпов написав короткий меморандум про загальний перебіг з'їзду. У доповіді зазначалося, що з'їзд був відкритий 27 грудня 1895 р. за урочистих обставин. Були виголошені декілька промов, тексти яких були прикладені до звіту. З 28 грудня розпочалися засідання за секціями. На секціях читалися приготовані доповіді, потім вони обговорювалися і приймалися простою більшістю голосів постанови засідань. Так на засіданні було постановлено, що збереження комерційних відділень при реальних училищах не бажано⁵.

29 грудня відбулися денне (2 г. дня) та вечірне (7 г. вечора) засідання. На денному засіданні були прийняті наступні резолюції: про необхідність покращення гігієнічних умов та шкільної обстановки; про те, що покарання, які призначаються учням, повинні відповідати не тільки проступкам, але й причинам таких і відзначатися швидше поблажливістю ніж суворістю; бажано, щоб вчителі реальних училищ отримували особливу педагогічну підготовку для своєї діяльності; через тісний зв'язок педагогічної діяльності з матеріальним становищем вчителів необхідне покращення цього становища відповідно до пропозицій з'їзду⁶.

У засіданні 2 січня обговорювалися питання про підготовку викладачів та викладання географії та історії. Секція ухвалила постанови: професійна підготовка викладачів не повинна враховувати проходження університетського курсу; необхідно для викладачів додати п'ятий рік у якості педагогічної семінарії, спільної для двох факультетів: історико-філологічного та фізико-математичного; після закінчення педагогічної семінарії потрібно зараховувати кандидатів на один або два роки до середніх навчальних закладів, де покласти на них функції вихователів, з обов'язковим відвідування уроків, заміщенням відсутніх вчителів та заняттями з відстаючими учнями; дано також було розподіл уроків історії по класах⁷.

На засіданні 3 січня обговорювалися питання викладання креслення, арифметики та додаткових статей алгебри. Найбільш важливими були наступні постанови: про клопотання, аби учні, що завершили курс реального училища приймалися до вищих спеціальних навчальних закладів не за повірочними іспитами, а за конкурсом атестатів; клопотатися про те, щоб випускникам реальних училищ був розширений доступ до вищої освіти, як до спеціальної, так і до фізико-математичної; клопотання про відміну обов'язковості канікулярних робіт.

На засіданнях 5-6 січня обговорювалися питання про викладання малювання, фізики та хімії. Постановлено було: потурбуватися про вдосконалення фізичних кабінетів; а також відділення хімії від фізики у якості окремого предмету⁸. Архіпов вказував, що результати діяльності секції реальних училищ повинні будуть передивлятися та редагуватися членами та комітетом з'їзду. Видання результатів з'їзду ще немає, але їх мали вислати пізніше. Одночасно Архіпов привіз кілька доповідей, які були ним законспектовані. Також Архіпов розповідав, що він неодноразово відвідав виставку, яка дала надзвичайно багато матеріалів з малювання та креслення, з питань же загальної освіти та шкільної гігієни була представлена невелика кількість зразків⁹.

Таким чином, можна констатувати, що викладач Архіпов впорався зі своїми завданнями, винісши з поїздки до Москви максимально важливу користь. Завдяки його звіту ми можемо мати уявлення про подію, яка стала помітною віхою в історії реальної, технічної та професійної освіти. Використовуючи документи локальних архівних установ, дослідник, безумовно, не зможе висвітлити детальну повноту картини, проте користуватися певною часткою інформації зможе, отримавши її до того ж з аутентичного джерела.

¹ Державний архів Кіровоградської області (ДАКО). - Ф-60. - Оп. 1. - Спр. 109. - Арк. 38.

² ДАКО. - Ф. 60. - Оп. 1. - Спр. 109. - Арк. 38-зв.

³ Там само. - Арк. 39.

⁴ Там само. - Арк. 49-60.

⁵ ДАКО. - Ф. 60. - Оп. 1. - Спр. 119. - Арк. 15.

⁶ Там само. - Арк. 15-зв.

⁷ Там само. - Арк. 16.

⁸ Там само. - Арк. 16-зв.

⁹ Там само. - Арк. 17.